

AUSZTRIA ÉS MAGYARORSZÁG

A USZTRIA SORSÁRÓL és az osztrák probléma különböző megoldási lehetőségeiről szóló tanulmányom, mely a Magyar Szemle februári számában jelent meg, számomra egészen váratlanul a legkülönbözőbb oldalokról és a legkülönfélébb tendenciájú kommentárokat, sőt támadásokat váltotta ki. Éz váratlanul ért, nem mintha nem lettem volna tudatában a probléma fontosságának, hanem azért, mert nagyon is tudatában voltam annak, hogy újat nem mondtam, hiszen szándékom szerint egyszerűen csak csoportosítottam egy szigorúan objektíven tartott tanulmányban a probléma megítéléséhez szükséges alapelemeket és adatokat. Tudatosan nem foglaltam állást, egyrészt, mert ilyen tanulmánynak, amelynek célja a közvélemény befolyásolása egyik vagy másik irányban, amely nem akar pártpolitikai programot adni, meggyőződésem szerint, ha valóban tanulmány akar lenni, tartózkodnia is kell minden állásfoglalástól. De, és majdnem úgy érzem, hogy ezzel az egy mondatlal már minden kritikára feleltem is, az időpontot sem tartom alkalmasnak arra, hogy magyar részről lelkiismeretesen és felelősségérzettel határozottan állást lehessen foglalni akár az egyik, akár a másik, akár a harmadik megoldás mellett vagy ellen.

A magyar közvéleményt éppen eléggé elárasztják számunkra alapvetően fontos külpolitikai kérdésekben olyan cikkekkal, amelyek nem az adottságokra és az alapvető tényekre épülnek fel, hanem az elérendő és kívánatos célt veszik alapul s ahhoz gyűrják hozzá a tényeket és a még be nem következett eseményeket is. Néhol ezt eddig hivatalos sajtópolitikának hívták és az eredménye bizony az, hogy országunknak az a közvéleménye, amely foglalkoznék külpolitikai helyzetünkkel és problémáinkkal, mesterséges ködbe burkolva nem nézi, hanem a bőréen érzi az eseményeket. Legtöbbször túlbecsüli azt, ha tényleg valami számunkra előnyös történik, mert hiszen így találják neki a dolgokat, viszont indokolatlanul megijed, ha a láthatáron valami mozgalom merül fel, amit az illetékes sajtóapparátus nem képes teljesen agyonhallgatni. A komoly magyar publicisztika legelső feladatának tehát azt tekintem, hogy igenis kínos szenvtelenséggel, ha nem hangzanék szerénytelenségnek, azt mondanám, hogy történelemtanári gondossággal, igyekezzék analizálni helyzetünket és a velünk legközelebbi vonatkozásban álló államok helyzetét s a sorsunkat eldöntő problémákat. Hasznosabb lenne az ilyen pedagógikus tartóz-

kodás, semminthogy azt magyarázzák a magyar publikumnak, mi lenne az elképzelhető legjobb megoldás Magyarország számára és ennek az ideális megoldásnak irányában igyekezzenek a kiskorúnak tartott magyar közvéleményt magukkal ragadni. Hogy a két metódus külön-külön és egymással kombinálva hova vezet, arra sajnos nagyon is konkludens történelmi példánk van: az elhallgatás és szépítés sajtópolitikája a háború alatt odavezetett, hogy a magyarságot a háború elvesztése s annak rettenetes körülményei készületlenül és védtelenül érték. Az eseményeknek s Európa politikájának egyéni vágyálmainkhoz való önkényes idomítása pedig — a további következményeket hozta magával. Ezek a motívumok készítették engem az osztrák kérdés taglalásánál legutóbbi cikkemben arra a tartózkodásra, amelyet például Bajcsy-Zsilinszky Endre a Magyarságban közölt érdekes írásában és rövid válaszomra adott replikájában szememre vetett.

Ezek előrebocsátása után azonban nagy nyomatékkal hangsúlyozom, hogy cikkéért és kritikájáért őszintén hálás vagyok. Nemcsak mert igen magas színvonalon tartotta és tévedéseim felsorolását is igyekezett baráti hangjával enyhíteni, hanem azért is, mert hiszen cikke nagy éleselméjűséggel rámutatott tanulmányomnak azokra a pontjaira, amelyeket nyilván félre lehetett érteni, amelyek tehát magyarázatra szorulnak. Sajnálom, hogy félreértette, különösen azt, hogy egy olyan jóhiszemű és mindig tiszta fegyverekkel küzdő bíráló értett félre, mint Zsilinszky, de hiszen — nincsen olyan szöveg, amit ne lehetne másképpen magyarázni, mint szerzője, amibe ne lehetne olyasmit beleinterpretálni, amire szerzője nem gondolt, vagy amiről joggal hihette, hogy fogalmazásával kizárta a félremagyarázásnak a lehetőségét. Ez a kontroverzia, amelybe belefoglalhatom Túri Bélának tanulmányommal foglalkozó, a Nemzeti Újságban megjelent nagyon érdekes cikkét, továbbá az Europe Centrale című franciayelvű cseh sajtóorgánumnak a Zsilinszkyével teljesen ellentétes kommentárját, hasznos lehet, nemcsak, mert rám vonatkozó félreértéseket oszlat el, hanem mert tisztázhatja az eszméket.

Első tévedésem, amelyet Zsilinszky Endre szememre vet, az, hogy én a történelmi és geopolitikai erőtenyezők közül a nacionális kisugárzó- és vonzóerőt tartom a leghatalmasabbnak, amely Ausztria sorsát eldöntheti, amelyet más komponensek együttes hatása ugyan nézetem szerint is ellensúlyozhat. Kritikusom történelmi adatokat sorol fel, amelyek azt bizonyítják, hogy már a Habsburg-ház Ausztriája is inkább a Dunamedencéhez, sőt talán a Balkánhoz tartozott, semmint Németországhoz. Mindenki, aki cikkemet gondosan elolvasta, láthatta, hogy annak éppen objektív tanulmány jellegénél fogva nem hagyhattam el ennek a döntő jelentőségű körülménynek a megvilágítását sem. Hiszen azt mondom: „Az osztrák probléma megítélésénél nem szabad szem elől tévesztenünk sem Ausztria földrajzi fekvését, közvetítő helyzetét a Birodalom és a dunai Európa között (a Habsburg-birodalom az utolsó két évszázad alatt éppannyira tartozott Németországhoz, mint a szorosabb értelemben vett Közép-Európa-hoz, sőt Magyarországon keresztül domináló szerepet akart játszani a Balkánon is).“ Tehát ezt a kézenfekvő felfedezést nekem is sikerült

megtennem, de viszont tudatában kell lennünk annak is, hogy a francia forradalom, német vonatkozásban pedig Fichte óta és amióta a frankfurti Pál-templomban kimondották az összes német államok együvértartozásának elvét, a nemzeti gondolat vált a legerősebb történelmi és geopolitikai faktorrá Európa sorsának kialakításában. Meg vagyok róla győződve, hogy hasonlóan a különböző történelmi eszmékhez és elvekhez, amelyeket a XIX. században a nemzetiségi eszme váltott fel, ez a robbantó erejű eszme is le fog tűnni és át fogja adni helyét más vezető gondolatnak, talán a kontinentális vagy gazdasági kapcsolatok eszméjének. Ma azonban tagadhatatlanul még teljes erejével uralkodik sorsunk felett és nyilvánvaló az is, hogy természetesen a magyar politika is ennek az eszmének a szolgálatában áll. Ennek az elvnek a hatását Ausztria sorsának kialakítására lehet ellensúlyozni, de fél nem ismerni, mint tényezőnek az erejét lekicsinyelni, olyan politikai számítási hiba lenne, amit ha elkövettem volna, joggal súlyos tévedésnek minősíthette volna akár Zsilinszky Endre, akár más politikus vagy historikus. Ettől eltekintve azt imputálni nekem éppen a fentiek alapján, mintha az Anschluss máris elkerülhetetlennek tartanám, enyhén szólva — túlzás.

Hogy az osztrák nép ma hogyan döntene — azt nem tudom. De nem hiszem, hogy komoly tényező akadjon Ausztriában, vagy lenne az eseményeknek olyan valóban elfogulatlan megfigyelője, aki azt állíthatná, hogy ha 1918 novembere és 1933 márciusa között bármikor a népek önrendelkezési joga alapján megkérdézték volna Ausztria lakosságát, az ne óriási többséggel a csatlakozás mellett foglalt volna állást. Viszont készséggel koncedálom én is, hogy az osztrákokban ma kifejlődött osztrák öntudat mellett, ha tényleg sikerülne Ausztriának — ahogyan azt Zsilinszky is kívánatosnak tartja — „új formában a maga régi elhelyezkedését megtalálnia a Duna völgyében és ezen az óriási területen politikailag, gazdaságilag és művelődésileg fontos és előkelő szerepet“ játszania, akkor szívesen választaná ezt a megoldást. Kérdés csak az, hogy a mai Csehország hajlandó lenne-e Ausztriának ilyen vezetőszerpet biztosítani a Duna völgyében, nekünk pedig a magyarlakta területeket visszaadni, azért, hogy hárman együtt önálló és független, kicsiny, de ellenállni tudó államszövetséget alkossunk. Én nem tudom felfedezni a prágai vezetők-nél az erre való hajlandóságot. A Szovjet becsempészése Közép-Európába mindenesetre nem azt mutatja, mintha ők az Anschluss-megoldás helyett ezt az alternatívát komolyan előnyben részesítenék, olyan komolyan, hogy ezért hajlandók lennének áldozatokat is hozni. A magam részéről pedig nem vagyok hajlandó olyan politikának szövívője lenni Magyarországon, amely Ausztriát az Anschlusstól és Csehországot a Németbirodalomtól megmentendő, Magyarországot mai erőállapotában egyszersmindkorra Prága védelmezőjévé, de egyben vazallusává is tenné. Már pedig — s ezt nem szabad a mindenáron Anschluss-ellenes vesszőparipa jóhiszemű lovasainak elfelejteniük — ha a magyar közvélemény és hivatalos faktoraink ma Magyarország politikáját a Zsilinszky által megjelölt alapvonalakra helyeznék és annak megfelelő élességgel az Anschluss és Németország ellen dekla-

rálnak magukat, egyszerűen és holtbiztosán ez következne be: Németország, amely az utóbbi években határozottan barátságos politikát folytatott velünk szemben, anélkül, hogy azt kívánta volna, hogy megrögzítsük magunkat mellette, elfordulna tőlünk és mi ki lennénk szolgáltatva szomszédainknak. Nemcsak Jugoszlávia és Románia, de még Csehszlovákia is nyugodtan kiegyezne a Németbirodalommal a mi bőrünkre. A végignemgondolt állásfoglalás, amely a lelkes németellenességen alapszik, pontosan idevezetne el bennünket, ha politikánkat diplomáciai óvatosság és okosság helyett a vágyak és vérmérséklet vezetnék.

Csak mellékesen akarok pár szót arra a vádra felelni, hogy tévedek, ha azt hiszem, hogy a nemzeti szocialista Németország a tiszta barátság politikájával Ausztriát 1933 óta ellenállás nélkül, lelkesen és menthetetlenül megnyerhette volna. Ne vegye rossznéven nagyra-becsült kritikusom, de a Curtius—Schober-féle vámuniós terv bukása nem döntő bizonyíték ez ellen. Én azt mondom, hogyha Hitler baráti és támogató politikát folytatott volna, akkor Ausztria valamilyen módon „karjaiba omlott volna“. Belső átalakulás alapján, amely nem nyújtott volna semmiféle nemzetközi jogi vagy politikai beavatkozásra módot vagy jogot, ahogy németül mondják: „Handhabe“-t. A Curtius-Schober-féle naív és erőtlen tervet meg lehetett fogni azon az alapon, hogy a genfi Protokollba és a békeszerződésbe ütközik. Egy barátságos berlini politikával szemben a mélyen németérezésű Dollfuss sem talált, de nem is keresett volna módot arra, hogy ellenálljon. Egy osztrák nemzeti szocialista, vagy vegyesen keresztény és nemzeti szocialista kormány uralomrajutását, amely Ausztria belső ügye lett volna, bizonyára lehetett volna provokált belső mozgalmakkal megnehezíteni, de nemzetközi akcióval megakadályozni nem.

Egy helyütt Zsilinszky Endre így érvel: „... ha például helyreállana a stesai front s az Anschluss-szal szemben nem jelentkeznék más, hatásosabb nemzetközi eszköz, vagy a stesai hatalmak megegyeznek abban, hogy a restauráció jelenti a legszilárdabb gátvetést a Harmadik birodalom keleti terjeszkedésével szemben, vagy okos magyar és osztrák politikával Csehországot valóban sikerülne kiszakítani e kérdésben a kisantant együtteséből, a másik két utódállamot pedig valami módon (?) legalább is semlegesíteni, esetleg Lengyelországnak a dunai koncepcióba való erőteljesebb bekapcsolásával: akkor a restauráció sem megoldhatatlan dolog“.

Eltételezve attól, hogy — tanúm Túri Béla — én sem állítom, hogy a restauráció abszolút lehetetlen dolog lenne, sőt Magyarországon ápolandónak is tartom a legitimista gondolatot, erre mégis csak azt tudom felelni, hogy a kedvesen optimista spekulációnak ezen az útján nem tudom követni, mert ez olyan, mintha azokon a lehetőségeken ábrándoznánk, amelyek akkor nyílnának előttem meg, ha főnyereményt nyernék — pedig sorsjegyem sincs. Még ez is bekövetkezik — de erre az eshetőségre komoly terveket felépíteni nem lehet.

Fenntartom tehát azt, hogy a mai Ausztria, amelynek lakossága ismét öntudatra ébredt, s így felismeri helyzetét a német anyanyelvű népek körében éppen úgy, mint a Dunavölgy államai között, egyelőre

még szabadon mérlegelheti a három megoldási lehetőség előnyeit és hátrányait és választhatja azt, amely neki, mint egy sokszázados kultúra hordozójának, a legnagyobb biztonságot nyújtja. Ezt írtam februári cikkemben és ez a mondat így, ahogy van, ma is megáll. De minden politikai megállapítás épügy, mint valamely nemzetközi szerződés, csak a *rebus sic stantibus* klauzulával érvényes. M a szabadon mérlegelheti Ausztria vagy az osztrák kormány, hogy mi nyújt többet és milyen feltételek mellett, melyik megoldás felé hajoljon és vezesse politikáját: ez szabad választása. De nézetem szerint ugyanez áll fenn Magyarországra is s ezt fejeztem ki anélkül, hogy különbséget tettem volna Ausztria és Magyarország között abban a tekintetben, hogy az egyik szabadon választhat, a másik nem. A szabad választás természetesen nem jelenti sem Ausztria sem Magyarország számára azt, hogy nyugodtan eldöntheti ma, melyik megoldást választja, és hogy ezzel az elhatározásával már a történelmi eseményeket is meghatározta. Nem: „az események útmutatása szerint“ választhatja Bécs és Budapest is a relatíve legelőnyösebb megoldást, amely ajkkor mutatkozik, amikor a kérdés összes körülményeivel döntésre megérik. A különbséget Ausztria és Magyarország, vagy az osztrák és a magyar kormány „szabad választójoga között“ én a következőkben látom: Ausztria mai kormánya határozottan állást foglalhatott saját függetlensége mellett és az Anschluss ellen, anélkül, hogy ezzel nagyobb veszélynek tette volna ki országát, sőt a nemzetközi támogatás révén bizonyos helyzeti, taktikai és gazdasági előnyökre tehetett szert. Ami pedig Magyarországot illeti — és ha érzelmileg s célkitűzés tekintetében tulajdonképpen sokban egyetértek is nagyrabecsült kritikussal, ez az a pont, ahol nézeteink alapvetően divergálnak — a római megegyezésekben lefektetett olasz-magyar-osztrák együttműködési politika tökéletesen kifejezésre juttatja azt a határt is, ameddig ma okosan és nyugodtan — a Ducével egyetértésben elmehetünk. Ha a magyar közvélemény vagy a magyar kormány ma ennél hangsúlyozottabban és teljes erejével e megoldások bármelyike mellett foglalna állást és lépne fel, maga ez a fellépés és állásfoglalás káros, veszélyes lenne és tönkretenné mindazt a lehetséges előnyt, amelyet bármelyik megoldás végeredményben magában rejthetne számunkra. Ezért éreztem azt, hogy félrevezetném a Magyar Szemle olvasótáborát, azaz közvéleményünk elitjét, ha akár érzelemnek, akár logikának engedve, az egyik vagy másik megoldás mellett törnék lándzsát. S minthogy ez nem volt célom, valóban meglepéssel töltött el a tény, hogy kritikusaim érzelmük vagy pártállásuk szerint azt olvasták ki cikkemből, ami nekik tetszett, vagy nem tetszett, illetve amit az egyik vagy másik alternatíváról szóló szenttelenül objektív részbe maguk belegondoltak. Így, míg többször említett kritikusom azt hiszi, hogy az Anschluss-t a másik két megoldással egyenértékűnek tartom Magyarország számára, ami pedig csak akkor igaz, ha a másik két megoldás semmit vagy csak keveset hozna nekünk a megérés pillanatában, addig Túri Béla, továbbá a Magyarország eredeti ismertető cikke, ennek alapján a Le Temps és — érdekes összetal-kozásképpen — a prágai Europe Centrale, egyenesen legitimista

állásfoglalásnak tekintik tanulmányomnak a restaurációs lehetőségre vonatkozó megállapításait. Már pedig nem vagyok sem németellenes legitimista, sem németbarát „anschlussista“, sem Csehország felé hajló konfederációs, hanem egyszerű magyar ember, aki érzelmeinek és gondolkodásának minden parányával azt az utat keresi, amelyen az egész magyar nemzet célkitűzéseit — nem vágyálmait — a reális lehetőségek keretein belül az eszményit legjobban megközelítve lehet megvalósítani.

Külső politikánknak azon kell dolgoznia, hogy ezt előkészítse s hogy a döntés idején erkölcsi és anyagi erőink legjobb állapotában vethessük latba politikai súlyunkat és befolyásunkat. Latbavethessük az adott körülmények között a probléma megérésének pillanatában számunkra legelőnyösebbnek mutató megoldás mellett.

OTTLIK GYÖRGY